

Posudek oponenta na diplomovou práci

Bodnárová, Zuzana. 2009. Gramatický náčrt romského dialektu maďarské obce Versend. Praha: FF UK.

Diplomová práce sl. Bodnárové je velmi podrobným gramatickým popisem jedné konkrétní variety jihocentrální romštiny, kterou se mluví v multietnické obci Versend na jihu Maďarska. Hned úvodem je třeba vyzdvihnout dvě skutečnosti: zaprvé sl. Bodnárová popsala zanikající dialekt, který není předáván nastupujícím generacím, čímž zajistila alespoň částečnou představu o daném dialektu i budoucím generacím. Zadruhé jihocentrální větve romských dialektů patří obecně k jedněm z dosud v literatuře nejméně popsaným romštinám, a tak autorka přispěla i k prohloubení našich znalostí o této nářeční větvi.

Práce je přehledně členěná do šesti kapitol včetně závěru, za kterým následuje bibliografie a dvě přílohy. Jednotlivé kapitoly následující po úvodu jsou vždy věnovány jedné jazykové rovině. Zde je třeba vyzdvihnout vyváženou pozornost, kterou autorka jednotlivým rovinám věnuje; na rozdíl od tradičně pojatých gramatik neupřednostňuje fonologii (věnuje jí 15 s.), na rozdíl od moderních generativisty inspirovaných gramatik se však neomezuje ani na syntax (47 s. z čehož značnou část tvoří glosované větné příklady), nejvíce pozornosti věnuje morfologii (58 s.). Chybí seznam klíčových slov.

V první úvodní kapitole autorka srozumitelně představila popisovaný dialekt z hlediska jeho genealogických vazeb, geografického zařazení i míry vitality. Za velmi cenný je třeba označit přehled externích a interních etnonym používaných ve vztahu k různým romským skupinám v dané oblasti. Téměř vůbec se autorka nezmiňuje o sociolingvistické situaci dalších etnik v obci (Chorvatů a Němců), což by poskytlo srovnání k případným úvahám o příčinách jazykové směny. Součástí úvodu je i seznam dosud publikovaných prací o jihocentrální romštině (chybí práce Boretzkyho) a stručné představení autorčina terénního výzkumu včetně způsobu získávání dat pro gramatický popis.

Kapitola nazvaná „Fonologie a morfofonologie“ představuje hláskový inventář versendské romštiny ze synchronní i diachronní perspektivy. Autorka nespécifikuje, jestli v tabulkách konsonantního a vokálního inventáře prezentuje fonémy. Vzhledem k zařazení velární nazály by však bylo problematické mluvit o vyloženě fonemickém inventáři. Zmínka o distribuci derivačních sufixů abstrakt *-ipe* a *-ibe* (s. 19) patří spíše do oddílu o morfologii. Dále by bylo vhodné zařadit zvláštní sekci o morfofonologii a až do ní vložit např. pojednání o intervokálním /h/ v morfematických hranicích (str. 15). Čtenář neznalý specifik romštiny by mohl z popisu autorky nabýt dojmu, že intervokální /h/ se nikde jinde než v uvedených morfofonologických paradigmatech nevyskytuje. Sekce o kvantitě vokálů (s. 26–28) je vynikající.

V kapitole o morfologii vynikají velmi hloubková pojednání o adaptaci maďarských přejímek do romštiny, která bývají v popisech centrální romštiny zpracovány opět jen povrchně. Je otázka, jestli v *ídžalutno* „včerejší“ se opravdu objevuje ablativní sufix *-al* (s. 45), alternativně by se mohlo jednat o redundantní výskyt dvou adjektivních formantů *-al-* a *-utn-*. V části věnované slovesu (na s. 72) se autorka odchyluje od tradice českých učebnicových gramatik romštiny (např. Šebková – Žnayová), když mluví o vokální třídě sloves (typ *dara-*) jako o první třídě, o konsonantní třídě (typ *ker-*) jako druhé. Za výborný analytický postřeh lze označit autorčin výklad původu koncovky 1PL futura *-am* (např. *keraham* „uděláme“) splynutím staršího markeru futura **-a* (např. **keraha*) s osobním zájmenem *amen* (s. 74). V poznámce pod čarou 21 má být „jihocentrálních dialektů“ a nikoli „centrálních“ (k sufixu *-ahi*). Příklad (70) na infinitiv je neprůkazný, jelikož obsahuje povrchní shodu mezi modálem a jeho komplementem, lepší by byl příklad, kde by modální

sloveso bylo v jiném tvaru než v 2/3PL (takové příklady se objevují v syntaktické části). Škoda, že autorka neuvedla větný příklad v romštině vzácných gerundií (uvádí jen izolované tvary na s. 81). V tabulce 45 (prézens a préteritum spony) by bylo vhodné položku 3SG dále rozdělit podle jednotlivých rodů, pro přehlednost by se hodila i tabulka všech ostatních tvarů spony (shrnutých v jednom odstavci na s. 83). V příkladu (78) chybí glosování záporné částice.

V části věnované syntaxi autorka představila syntaktické konstrukce, funkce pádů, adverbialia i slovosled popisovaného dialektu. Všechny analýzy jsou doprovázeny větnými příklady s interlineárním překladem. V těchto překladech se autorka přidrhuje standardních zkratkách běžných v současné typologické literatuře, které jsou vysvětleny v seznamu zkratkách na s. 8. Vystává zde však otázka, jaký je poměr elicitovaných a spontánních vět. Možná by nebylo od věci, kdyby každá věta získaná během řízené elicitace byla v práci takto označena (např. jako LQCR). Právě v syntaktické rovině se totiž mohou projevat nevýhody elicitace (doslovné překládání apod.). Také stručná poznámka o motivaci používání reflexiva *peske* ve významu „přýč“ (objevuje se v příkladu 197 a několika dalších) by možná zdůraznila další zajímavý aspekt tohoto dialektu. Zejména mi není jasné, jestli se v tomto významu používá i plurálové reflexivum *pumenge* (všechny autorčiny příklady jsou se subjektem v singuláru, ve slovníkové části taky figuruje jen *džan peske* a *nášen peske*). Jinak je celá kapitola o syntaxi velmi erudovaná.

Pátá kapitola stručně představuje slovní zásobu veršendské romštiny z hlediska jejích historických vrstev. Zde se objevuje nesrovnalost, když autorka rozlišuje původní slova v romštině na „indoárijská“ a „indická“ (neindoárijská, tj. např. drávidská, mundská apod.). Slova jako *čhávo* „syn“, *pro* „noha“ či *rom* jsou indoárijská bez ohledu na svůj konečný původ (doložená minimálně od středindičtiny). Když už chce jít autorka na takto subtilní úroveň, měla by spíše používat terminologii „indoevropská“ a „neindoevropská“ indoárijská slova. V gramatickém popisu předloženém autorkou se mi však takové rozlišování zdá celkem zbytečné. Slovo *daj* „matka“ je zřejmě íránské a nikoli indoárijské (srov. kurdské *dāy*).

Po stručném závěru a bibliografii následuje příloha obsahující mapu oblastí, kde je známa existence jihocentrální romštiny. Druhou přílohu tvoří slovník veršendské romštiny s českými a maďarskými ekvivalenty s asi více než tisícem lexikálních jednotek. Není zcela jasné, proč autorka slova začínající na dlouhé a krátké vokály vykládá společně, když v úvodu uvádí, že vokalická kvantita má fonologickou platnost.

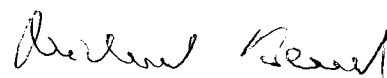
V práci se občas vyskytují nekonzistentní způsoby odkazování na literaturu: např. na s. 10 (Hengl, 1999) oproti převládajícímu způsobu bez čárky (např. Erdős 1958). Na stranách 18, 135 a 136 cituje práci (Matras 2004), zatímco v bibliografii figuruje položka jen pro (Matras 2002). Jedná-li se o totožné práce, je rok uváděný v průběhu textu mylný. Bylo by celkově záhodné, kdyby autorka v práci více citovala a odkazovala na zdroje některých svých informací. Např. hned na začátku úvodu, když píše „Veršendská romština je přechodným dialektem...“ (s. 8), neodkazuje na zdroj dané informace (v diplomové práci se autorka vztahem veršendské romštiny k ostatním jihocentrálním dialektům nezabývá). Zde by zřejmě měl figurovat společný konferenční příspěvek (Elšík – Bodnárová 2008), který autorka sice uvádí v bibliografii, ale v textu na něj nikde neodkazuje. Nedostatečné citace se týkají i autorčiných odkazů k situaci v rané romštině a praromštině v části věnované fonologii. Zcela namátkově na str. 23: „V praromštině byla přízvučná poslední slabika slovního tvaru, v rané romštině byl (...) přízvuk také na penultimě nebo antepenultimě“ opět s chybějícím uvedením zdroje (zde asi Boretzky 1993, Matras 2002 nebo Elšík – Matras 2006). V syntaktické části je zřejmý vliv (Elšík – Matras 2006), především v terminologii, odkaz na tuto práci ale také chybí.

Autorka možná až zbytečně často preferuje anglické/latinsko-řecké termíny na úkor zavedených českých názvů, např. „komparace“ (s. 49), kopula (s. 81) atd., někdy nekonzistentně: „osobní zájmena“ (s. 57) vs. „personální interogativum“ (s. 62), syntaktická část je záplavou cizích termínů, přesto autorka mluví o částicích (s. 111) či vztažných větách (s. 119). Někdy se používání cizích názvů jeví až násilné, viz např. „proximální“ a „distální“ (o demonstrativech na str. 59). Některé termíny extrémně řídké v české gramatické literatuře by bylo vhodné dovysvětlit alespoň stručnou poznámkou („reciproka“ na s. 60, „totalizátory a heteropronomina“ na s. 65). Některé pojmy běžné v romistické lingvistice by zase bylo dobré opatřit vysvětlující poznámkou pro čtenáře neznalého romistické problematiky, viz např. ambivalentní termíny „tématická“ a „atématická“, se kterými autorka operuje v průběhu celé práce. U těchto je vůbec otázka, proč autorka nedala přednost méně problematickým „oikoklitická“ a „xenoklitická“ (viz Elšík – Matras 2006).

V práci se občas objevují jazykové chyby (autorka však není rodilou mluvčí češtiny), např. „budou začít“ (s. 19), „spěvák, pěvačka, pěváci“ (průběžně), „slabika pod přízvukem“ (s. 26), „zmíněné slovesa“ (s. 27), dvě příklady (s. 44), „kde se navíc objeví ablativní sufix“ (s. 45), „dochází ke ztrátě finální /n/ (s. 55), „žltnout“ (s. 78), pořezal jsem se s nožem (s. 110), „bez prášek na spaní“ (tamtéž), iranský (s krátkým /i-/), průběžně) atd. Občas se vyskytují nesprávné odkazy k tabulkám, např. na s. 79 nahoře je k tabulce 43 odkazováno v textu jako k tabulce 42 atd. Interlineární překlad je někdy posunut ve vztahu k větným příkladům, které má glosovat (namátkově se jedná o příklady 53, 64, 74, 129, 136, 153, 176b, 226, 243, 307 atd.).

Je třeba zdůraznit, že všechny zmiňované nesrovnalosti jsou marginální a rozhodně nesnižují hodnotu předložené práce, která navíc daleko převyšuje požadavky kladené na práci magisterskou. Diplomová práce sl. Bodnárové je ve skutečnosti jednou z nejlepších česky psaných gramatik romštiny a rozhodně pak nejpodrobnější. Práce zásadním způsobem přispívá k poznání romštiny obecně a jedné její nářeční větve zvláště. Vzhledem k tomu, že se autorka pohybuje v mezích obecně lingvistického pojmosloví, je práce relevantní i pro obecnou lingvistiku. Z těchto důvodů (a také z hlediska faktu, že popisovaný dialekt zaniká) lze jen doporučit, aby autorka po drobných úpravách uvažovala o jejím vydání tiskem. Celkově práci hodnotím na výbornou.

V Pardubicích 7.9.2009

Mgr. Michael Beníšek